

V L A A M S P A R L E M E N T

stuk **497** (2009-2010) – Nr. 1
ingediend op 22 april 2010 (2009-2010)

Gedachtewisseling

over de visienota

‘Een competitieve en duurzame Europese landbouw’
met de afdeling Landbouw- en Visserijbeleid
van het Departement Landbouw en Visserij

Verslag

namens de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid
uitgebracht door mevrouw Els Robeyns

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Jos De Meyer.

Vaste leden:

de heren Lode Ceysens, Jos De Meyer, mevrouw Tinne Rombouts, de heer Jan Verfaillie;
de heer Karlos Callens, mevrouw Lydia Peeters;
mevrouw Agnes Bruyninckx-Vandenhoudt, de heer Stefaan Sintobin, mevrouw Linda Vissers;
de heer John Crombez, mevrouw Els Robeyns;
de heer Mark Demesmaeker, mevrouw Tine Eerlingen;
de heer Marc Vanden Bussche;
de heer Dirk Peeters.

Plaatsvervangers:

de heren Robrecht Bothuyne, Jan Durnez, Marc Van de Vijver, Johan Verstreken;
de heer Bart Tommelein, mevrouw Mercedes Van Volcem;
de heren Pieter Huybrechts, Chris Janssens, mevrouw Marleen Van den Eynde;
de heren Marcel Logist, Bart Martens;
de heren Matthias Diependaele, Jan Peumans;
de heer Ivan Sabbe;
de heer Hermes Sanctorum.

INHOUD

I.	Uiteenzetting door de heer Johan Heyman	4
1.	Voorstelling afdeling Landbouw- en Visserijbeleid	4
2.	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	4
II.	Uiteenzetting door de heer Wim Haentjens.....	5
1.	Geplande Europese werkzaamheden	5
2.	Vlaamse voorbereidingen	5
3.	De discussietekst	6
3.1.	De uitdagingen	6
3.1.1.	Wijzigende omgevingsfactoren	6
3.1.2.	Het budget	6
3.1.3.	Het beleidsproces	7
3.2.	Een visie.....	7
3.2.1.	Een sterk en Europees landbouwbeleid	7
3.3.	Het GLB na 2013.....	8
3.3.1.	Modernisering van het markt- en prijsbeleid	8
3.3.2.	De toekomst van directe steun.....	8
3.3.3.	Investeren in competitiviteit en duurzaamheid	8
3.3.4.	Betere leefkwaliteit platteland	9
3.3.5.	Financiële middelen.....	9
3.3.6.	Overleg over de discussietekst.....	9
III.	Bespreking	9
1.	Algemene beschouwingen.....	9
2.	Uitbreiding EU	11
3.	Overleg	11
4.	Directe inkomenssteun	12
5.	Mondiale context	13
6.	Kleinschalige familiale landbouw	13
	Gebruikte afkortingen	15

Op 24 maart 2010 organiseerde de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid de eerste van drie vergaderingen over de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Op de agenda stond de gedachtewisseling met de heer Johan Heyman, afdelingshoofd, en de heer Wim Haentjens, projectcoördinator, van de afdeling Landbouw- en Visserijbeleid van het Departement Landbouw en Visserij, over de visienota 'Een competitieve en duurzame Europese landbouw'.

I. UITEENZETTING DOOR DE HEER JOHAN HEYMAN

1. Voorstelling afdeling Landbouw- en Visserijbeleid

De afdeling Landbouw- en Visserijbeleid ontwikkelt het beleid dat in nauwe relatie staat met Europa. Vandaar dat binnen de afdeling de Mid Term Review en de Health Check werden ontwikkeld. Deze thema's hebben te maken hebben met het inkomen van de landbouwers, maar ook de afgeleide producten als risico- en crisisbeheer, bedrijfsadviessysteem en de ggo-coëxistentieregeling worden binnen de afdeling besproken.

Daarnaast houdt een team zich bezig met de marktontwikkelingen. In dit kader is de marktinstabiliteit belangrijk en worden de beheerscomités op Europees vlak gevolgd. De afgeleiden voor Vlaanderen zijn dan bijvoorbeeld de prijsvorming voor land- en tuinbouwproducten, maar ook de melkquotaregeling en de herstructurering in de suikersector en de schoolfruitactie komen aan bod.

2. Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

Het was de uitdrukkelijke wens van het departement om van het gemeenschappelijk landbouwbeleid een departementaal project te maken. In 2008 werd een zeer geringe visietekst ontwikkeld, maar in 2009 werd het project, onder leiding van projectcoördinator Wim Haentjens, een breed gedragen project binnen het departement, met als doelstelling om ook het debat aan te gaan met het middenveld en het Vlaams Parlement.

De MTR werd beschouwd als een van de meest fundamentele hervormingen van het landbouwbeleid, onder druk van de toen aankomende uitbreiding van de Europese Unie in 2004. Door die uitbreiding kwamen er 7 miljoen landbouwers bij de bestaande groep van 6 miljoen, samen met 55 miljoen hectare landbouwgrond. Europees Commissaris Fischler heeft toen de MTR geforceerd.

In de toekomst staan we nog voor een fundamentele landbouwhervorming. De uitdagingen voor 2013 zijn niet meer van Europese, maar van mondiale aard. Steeds meer hebben we te maken met crisissen, zoals de energiecrisis, gevolgd door zeer hoge consumentenprijzen waarbij de index steeg, die op zijn beurt ook weer tot een crisis leidde. Daarna kwam de financiële crisis, met uitvloeisels voor de landbouw in sectoren die vroeger amper werden getroffen door crisissen. De zuivelcrisis van 2009 en begin 2010 is daar een voorbeeld van. Toen moest worden ingegrepen met maatregelen die niet voorzien waren in het marktbeleid.

Ook de klimaatverandering komt op ons af en ook met de millenniumdoelstellingen moeten we rekening houden. Heel wat uitdagingen vereisen een grondige aanpassing van het beleid, maar het zal geleidelijk moeten gebeuren. Het departement zoekt nu met het middenveld en landbouworganisaties en partners in binnen- en buitenland naar manieren om die verandering geleidelijk door te voeren. Enkele landen hebben al duidelijke accenten gelegd. Er moet gekeken worden hoe in een transitperiode een historisch referentiemodel, namelijk het gemiddelde van de premies van 2000 tot 2002, kan worden omgevormd tot een nieuw betaalsysteem met vergoedingen. Nu kunnen de toeslagrechten nog geërfd worden, maar er zal een nieuw systeem moeten komen waarbij niet de historische referentie de basis is, maar waar andere criteria zullen gelden om de vergoedingen aan de landbouwers – maatschappelijk gefundeerd en gedragen – uit te keren.

II. UITEENZETTING DOOR DE HEER WIM HAENTJENS

1. Geplande Europese werkzaamheden

Voor een goed overzicht bij de Europese werkzaamheden zijn ontwikkelingen rond drie dossiers van belang: het Meerjarig Financieel Kader – Europa wil de meerjarenbegroting na 2013 herbekijken –, het GLB na 2013 en ander relevant EU-beleid.

De Europese Commissie plant in de twee helft van 2010 een mededeling rond de toekomst van het GLB na 2013. Die mededeling zal gevolgd worden door een debat. Het is de bedoeling van de Commissie om in de tweede helft van 2011 wetgevingsvoorstellen te doen over het hervormde GLB. Daarna zullen de onderhandelingen opstarten, om in 2013 een akkoord te bereiken.

Er zijn natuurlijk links tussen de toekomst van het landbouwbeleid en de budgettaire discussies in de EU. Het is de planning dat er een budgetreview gebeurt. De planning was dat dit in mei zou gebeuren, maar waarschijnlijk zal het iets later en dus onder het Belgisch voorzitterschap gebeuren.

Een eerste cijfermatig voorstel over de meerjarenbegroting zal volgen tegen juli 2011. Daarna zal erover onderhandeld worden. De onderhandelingen over het GLB zullen uiteraard interfereren met de onderhandelingen over het meerjarenbudget. Een akkoord zou wel eens gezamenlijk bereikt kunnen worden.

Er zal ook een impact zijn van de overkoepelende Europese strategie EU-2020 op de hervorming van het GLB en ook het cohesiebeleid kan interfereren, want dat beleid neemt veel uitgaven voor zijn rekening. Het is dus best mogelijk dat de drie dossiers gelinkt zullen worden.

2. Vlaamse voorbereidingen

We weten dat er in november 2010 een mededeling over de hervorming van het GLB komt. We willen ons – Vlaanderen en de stakeholders – voorbereiden op het Europese debat.

Tussen april 2009 en januari 2010 werd binnen het beleidsdomein Landbouw en Visserij, gestuurd door het departement, een interne voorbereiding opgestart. Verschillende projectgroepen hebben gekeken naar de verschillende deelaspecten van het GLB en hoe voor de toekomst verbeteringen mogelijk zijn. In totaal waren er negen werkgroepen actief, met in totaal een 50-tal medewerkers.

Daaruit is een visietekst gekomen, die gepositioneerd werd als een discussietekst, niet als een mening. Het is geen standpunt, noch van de minister, noch van het departement, noch van het beleidsdomein. Het is een basis om de volgende stap van het proces aan te pakken, namelijk een Vlaams overleg. Dat gebeurde in februari en maart. Er was een overlegronde op 3 maart met andere beleidsdomeinen en een op 10 maart met het Vlaamse middenveld. Hier werden dus de reacties op de discussietekst verzameld.

Daarna volgt een periode van publiek debat, waarbij verschillende betrokkenen actief zijn, inclusief het Vlaams Parlement. Ook interregionaal zal er overleg zijn in een bepaalde fase.

De Europese Commissie plant om in november 2010 een mededeling te doen over de toekomst van het GLB, maar er zijn geruchten dat in juli 2010 een consultatie georganiseerd zal worden met de lidstaten en betrokkenen, om te debatteren over de mogelijke veranderingen van het GLB.

Door het voortraject wil Vlaanderen voorbereid zijn op de mededeling van de Commissie en het publiek debat en overleg op Europees niveau.

3. De discussietekst

De nota 'Een competitieve en duurzame Europese landbouw' is geen standpunt, noch van het departement, noch van de minister-president, het is een basis voor discussie. Er staat een oplistings van de uitdagingen in, gevolgd door een toekomstvisie, met enkele krachtlijnen en de concrete uitwerking.

3.1. De uitdagingen

3.1.1. Wijzigende omgevingsfactoren

De wereldvoedselvraag zal, op basis van cijfers van de FAO, tegen 2050 toenemen met 70 percent. Oorzaak hiervan is een bevolkingsgroei met 34 percent, maar een belangrijke reden van de toenemende wereldvoedselvraag zijn de wijzigende voedselpatronen, onder meer door verstedelijking en de inkomensstijging in ontwikkelende landen.

Tegemoetkomen aan de stijgende wereldvoedselvraag zal volgens de FAO moeten gebeuren door een stijging van de productiviteit en in mindere mate door een stijging van het areaal. Ook in ontwikkelde landen is er nog een potentieel voor een productiviteitsverbetering van 10 tot 20 percent.

Dat zal ook schaarste van hulpbronnen met zich meebrengen. Dat heeft economische gevolgen, maar kan ook ecologische gevolgen hebben. Over water- en grondgebruik, de rol van biogrondstoffen en de impact op natuur en biodiversiteit zal het toekomstig GLB zich ook moeten buigen.

De klimaatverandering veroorzaakt ook voor de landbouw onzekerheid. De vraag rijst wat landbouw kan doen om de eigen broeikasgasemissie verder te verminderen en bij te dragen aan de algemene verlaging van broeikasgassen. Ook vleesproductie en -consumptie is gerelateerd aan die uitdaging.

Een volgende reeks uitdagingen heeft te maken met de markt. De ketens zijn in het verleden al sterk geglobaliseerd. De wereldhandel in landbouwproducten is de voorbije decennia verdriedubbeld. Dat ging gepaard met een hervorming van het wereldhandelssysteem. Bij het vorige akkoord inzake GATT en WTO werden de tarieven- en exportsteun al aanzienlijk verminderd, om de handel te bevorderen en het handelverstorende karakter van sommige systemen tegen te gaan. Ook de interne steun is afgenomen. De verwachting is dat die twee evoluties zich zullen voortzetten: de ketens zullen verder globaliseren en de wereldhandel zal verder toenemen. De besluiten van de Doha-ronde zullen wellicht in dezelfde richting gaan.

Landbouwers zijn daardoor veel meer blootgesteld aan de volatiliteit van de markt. Hoe moet dat risico in de toekomst beheerd worden? Is de huidige landbouwstructuur in de EU sterk genoeg om de concurrentie te kunnen aangaan met andere landen? Ligt de lat gelijk tussen de EU en de rest van de wereld of wordt met ongelijke middelen gestreden? Wat kan in het kader van de herziening van het GLB daaraan gebeuren?

3.1.2. Het budget

De meerjarenbegroting van Europa geldt van 2007 tot 2013. Vanaf 2014 moet een nieuw Meerjarig Financieel Kader worden vastgelegd voor vijf of zeven jaar. Er is discussie over het globale uitgavenbudget. Vandaag is dat ongeveer 1 percent van het BNI.

Een bepaalde denkrichting stelt dat openbare middelen enkel gebruikt mogen worden voor openbare goederen. Dat impliceert dat de directe inkomenssteun voor de landbouw geen openbaar goed is. Er is ook een discussie met de nieuwe lidstaten, waarbij de directe betalingen voor de meeste landen ingefaseerd zullen zijn tegen 2013. Zij zien het niet zitten om een daling te ondergaan. Een aantal horizontale doelstellingen, met de klimaatverandering voorop, zullen ook een rol spelen en middelen opslorpen.

3.1.3. Het beleidsproces

De vermaatschappelijking van het landbouwbeleid speelt al geruime tijd. Meerdere groepen in de maatschappij zijn betrokken bij het landbouwbeleid. Deze trend zet zich voort en wordt versterkt door het Verdrag van Lissabon, waardoor het Europees Parlement medezeggingskracht krijgt voor landbouwgerelateerde zaken.

3.2. Een visie

In de tekst worden een aantal uitgangspunten geformuleerd. Het Europese landbouwmodel van vandaag, dat streeft naar een concurrentiële, maar duurzame en multifunctionele landbouw, gespreid over het hele gebied, heeft zeker een toegevoegde waarde. Het model moet beschermd worden, om een landbouw na te streven die, naast producent van genoeg en betaalbaar voedsel, ook multifunctioneel is en duurzaamheid bewaakt.

Omwille van de geschetste uitdagingen komt het model onder druk te staan. Er is vernieuwde aandacht nodig voor een aantal items. Ondernemerschap en competitiviteit moeten meer aan bod komen. Er moet gestreefd worden naar een meer zelfredzame landbouwsector binnen de Europese context. Maar er moet ook aandacht zijn voor een verbeterde marktwerking in de keten. Landbouw heeft een aantal structurele moeilijkheden en is ook onderhevig aan een inelastische vraag en aanbod. Dat zorgt voor een aantal problemen. Ook de machtsverhoudingen in de keten zijn vrij specifiek, dus is een verbeterende marktwerking in de keten zeker een aandachtspunt.

Rekening houdend met een stijgende wereldvoedselvraag moet het toekomstig GLB een bijdrage leveren aan de voedselzekerheid. Het Europees beleid mag ook niet verstrend werken op de ontwikkeling van de landbouwsectoren in andere landen. Er moet ook meer aandacht gaan naar verduurzaming en groene groei. Groene groei is nog een vrij abstract begrip, maar dit verder invullen, kan ook een opdracht zijn van het GLB. Er moet ook aandacht zijn voor een meer actieve maatschappelijke bijdrage van landbouw, onder andere de strijd tegen klimaatverandering.

3.2.1. Een sterk en Europees landbouwbeleid

Naast de prijsinelasticiteit wordt de landbouw ook geconfronteerd met een aantal risico's die andere sectoren minder hebben, de landbouw is sterk grondgebonden en de kleinschaligheid verstevigt de onderhandelingspositie ten opzichte van andere spelers in de keten niet. Bovendien is voedselproductie strategisch en raakt landbouw aan veel maatschappelijke thema's. Dat alles zijn redenen voor een sterk landbouwbeleid.

Europa biedt voor dat beleid een toegevoegde waarde, want de EU kan een eengemaakte en goed functionerende markt garanderen. Er kan een gelijk speelveld tot stand komen, er is een grensoverschrijdende aanpak nodig voor een aantal problemen, er is solidariteit tussen de lidstaten en Europa kan beter dan wie ook het Europees landbouwmodel uitdragen en verdedigen op internationale fora.

3.3. *Het GLB na 2013*

3.3.1. *Modernisering van het markt- en prijsbeleid*

De visienota ziet in de toekomst een grotere rol weggelegd voor de private sector. Bij interventie zou de private sector meer taken kunnen opnemen, waar nu ook publieke interventie nog een rol speelt. Een van de mogelijkheden hiervoor is meer samenwerking tussen de producenten en binnen de keten, waarvoor ook binnen de landbouworganisaties steun te vinden is. Vandaag zijn al een aantal producentenorganisaties actief in bijvoorbeeld de groenten- en fruitsector, maar ook in andere sectoren is dat mogelijk.

Er zijn ook nieuwe instrumenten nodig tegen volatiliteit, want een marktgeoriënteerde landbouwsector heeft het daar toch moeilijk mee. Strategische stocks zijn een van de voorbeelden, maar in de pers stond recent ook nog een voorstel om een koppeling te maken tussen ‘feed’ en ‘fuel’. Dat kan ook passen in de rubriek van nieuwe instrumenten.

Dat wil niet zeggen dat we de klassieke instrumenten overboord willen gooien. De goede aspecten, bijvoorbeeld de quota voor suiker, willen we behouden.

3.3.2. *De toekomst van directe steun*

In de tekst staat geen concreet voorstel, maar er wordt wel gepleit voor het behoud van directe steun. Het blijft verantwoord om de landbouwbedrijven te compenseren voor de hogere Europese basisnormen, en om hen aan te zetten om het landbouwpotentieel te onderhouden, want voedselzekerheid is een belangrijk item.

Directe steun blijft ook belangrijk voor de stabilisering van het inkomen zolang er geen perfecte marktwerking is in een aantal ketens.

Een verlaging van de bedrijfstoelage is waarschijnlijk wel nodig, om ruimte te creëren voor een doelgerichte of meer gebiedsgerichte steun.

In de tekst wordt een basisbedrijfstoelage voorgesteld die de inkomenssteun linkt aan voorwaarden. Dergelijke bedrijfstoelage moet ‘meer fair’ zijn in de verdeling, ‘meer efficiënt’ – dat wil zeggen dat zo weinig mogelijk steun gaat naar de grondeigenaars en zo veel mogelijk naar de landbouwers – en ‘meer administratief eenvoudig’.

Er wordt gepleit om de basisbedrijfstoelage niet te berekenen op basis van areaal. Landbouwbedrijven hebben ook recht op inkomensstabilisatie, wat voor de Vlaamse context een belangrijk aspect is.

3.3.3. *Investeren in competitiviteit en duurzaamheid*

De competitiviteit en de zelfredzaamheid moeten verhoogd worden, wat misschien kan door de bedrijfsgelateerde voorwaarden voor het uitbetalen van GLB-steun strikter te maken. Ook de versterking van as 1 van pijler II wordt voorgesteld, die betrekking heeft op investeringen.

Daarnaast moet actief gewerkt worden aan verduurzaming. Dat kan door investeringssteun in het kader van as 1 meer te linken aan milieugerelateerde voorwaarden. Dan spreken we over de beste beschikbare technieken.

In de tekst staat ook een voorstel om de agromilieumaatregelen van as 2 meer te gebruiken en aan te passen naar agromilieumaatregelen in drie trappen in plaats van het huidige systeem dat enkel gedeelde inkomsten en kosten compenseert.

Een aantal brede steunmaatregelen blijven nodig om doel- of gebiedsgericht steun te verlenen aan landbouwbedrijven tegen een lage transactiekost.

3.3.4. *Betere leefkwaliteit platteland*

Het GLB moet ook aandacht hebben voor peri-urbane gebieden, die in Vlaanderen van groot belang zijn. Het zijn gebieden waar er voor landbouw specifieke knelpunten zijn, maar waar er ook opportuniteiten zijn die momenteel nog te weinig aan bod komen. Daarvoor zijn er specifieke instrumenten nodig. Het GLB moet zich inzetten om de beleefbaarheid van die gebieden te verbeteren, waarbij diversificatie zeker een rol kan spelen.

3.3.5. *Financiële middelen*

De visienota houdt een pleidooi om eerst na te denken over het beleid en dan pas over de centen. Ook in de toekomst zien we nog altijd twee pijlers. Het is wel van belang dat er meer flexibiliteit is voor de lidstaten om te beslissen of uitgaven gebeuren voor pijler I of pijler II en te kiezen welke instrumenten worden ingezet. Elke lidstaat is specifiek en flexibeliteit laat toe om meer op de lokale noden in te spelen.

3.3.6. *Overleg over de discussietekst*

De discussietekst werd voorgelegd aan een aantal middenveldorganisaties en aan andere beleidsdomeinen binnen de Vlaamse overheid. Er werd over de tekst gedebatteerd, aan de middenveldorganisaties werden zes vragen voorgelegd en aan de andere beleidsdomeinen drie.

De beleidsdomeinen LNE, RWO en EWI hebben een schriftelijke bijdrage geleverd. Uit het middenveld kwamen schriftelijke reacties van: Boerenbond, Groene Kring, Algemeen Boerensyndicaat, VAC, BBL/Natuurpunt, BioForum, Wervel, Vredeseilanden en Fevia.

Deze inbreng draagt bij om te komen tot maximaal gedragen Vlaams standpunt over de toekomst van het GLB.

III. **BESPREKING**

1. **Algemene beschouwingen**

Voor de heer *Stefaan Sintobin* is het een hele prestatie om de problematiek proactief aan te pakken, maar vooraleer diepgaand over de tekst te debatteren, wil de spreker eerst de reacties van het middenveld lezen.

De heer *Marc Vanden Bussche* vraagt welke specifieke accenten Vlaanderen nog kan leggen als alles door Europa wordt geregeld. Als men de Franse media volgt, is het alsof de landbouw in Frankrijk de ergste crisis ooit meemaakt, maar in Vlaanderen is het gevoel toch anders. Is dat een vergissing of bestaan er nog verschillen per land?

De heer *Johan Heyman* verduidelijkt dat Frankrijk een graanland is en de graanprijzen historisch laag zijn. Tot op vandaag is een deel van de graansteun in Frankrijk nog altijd gekoppeld. De laatste 25 percent zal nu ontkoppeld worden en gericht worden op andere doeleinden.

De heer *Marc Vanden Bussche* verwijst naar de verwachte stijging van de vraag naar voedselproducten met 70 percent tegen 2050. Dat zou kunnen betekenen dat het er zeer rooskleurig uitziet voor de landbouw. Als de vraag met 70 percent toeneemt, zou de sector een vergelijkbare groei kennen. Betekent dat dat de ondersteuning kan verminderd worden?

Deze redenering is volgens de heer *Wim Haentjens* in zekere zin waar en de sector zou meer zelfredzaam kunnen worden. Dat is ook voor het beleid voordeliger. Maar het beleid is van belang om te bepalen welk soort landbouw we hebben: landbouw met aandacht

voor duurzaamheid, landschap en multifunctionaliteit. De middelen moeten efficiënt worden ingezet, maar er moet voldoende aandacht gaan naar de aspecten naast voedselproductie.

Mevrouw *Els Robeyns* neemt in de tekst een pleidooi waar voor een verschuiving van de middelen van pijler II naar de pijler I en binnen pijler I voor een versterking van as 1. Er worden terecht ook heel wat maatschappelijke uitdagingen vermeld, zoals klimaatverandering en biodiversiteit, waarvoor vooral de agromilieumaatregelen en het plattelandsbeleid van as 2, 3 en 4 belangrijk zijn. Is hier sprake van een tegenstelling of hoe worden beide met elkaar verzoend?

Volgens de heer *Bart Caron* is in Vlaanderen pijler II minder ontwikkeld dan in andere landen. Dat is historisch te verklaren. Is het de bedoeling om die verhouding te behouden of wil men in de toekomst meer inzetten op de tweede pijler?

Deze vaststelling betekent volgens de heer *Wim Haentjens* niet dat as 2, as 3 en as 4 stiefmoederlijk behandeld zullen worden. Er is het aspect van het procentuele aandeel van as 1 van pijler II en wat dat in totale uitgaven vertegenwoordigt. Er is historisch gezien een relatief beperkt pijler II-pakket. Als er in de toekomst veranderingen zouden komen, is er voldoende ruimte om alle assen aan bod te laten komen.

De heer *Karlos Callens* is tevreden met de discussietekst, het traject dat al is afgelegd en dat ook met het middenveld al van gedachten is gewisseld. De spreker vraagt of ook de grote verwerkers om een reactie werden gevraagd.

Via Fevia zijn onder andere de groenteverwerkers betrokken bij het overleg, vult de heer *Joris Relaes*, kabinetschef Landbouw van de minister-president, aan.

De heer *Karlos Callens* wil ook weten in welke mate het Verdrag van Lissabon een dwingend karakter heeft.

Dit verdrag is natuurlijk verplicht, beklemtoont de heer *Joris Relaes*, wat betekent dat op wetgevend vlak elke beslissing van de ministers van Landbouw gepaard moet gaan met een beslissing van het Europees Parlement. De codecisieprocedure is nu dus ook van toepassing voor landbouw. Dat zal wellicht leiden tot vertraging in de besluitvorming, maar er zullen meer maatschappelijke actoren betrokken worden.

Telkens als nieuwe systemen worden voorgesteld, vraagt de heer *Karlos Callens* zich af of het oude dan zo slecht was. Was de evaluatie dat het huidige systeem echt slecht? Als dat niet het geval is, komt men beter met verbeteringen dan volledige vernieuwingen die tot moeilijkheden zouden kunnen leiden.

De heer *Wim Haentjens* beaamt dat het oude systeem zeker niet slecht was, maar de uitdagingen zijn veranderd. Het is de teneur van de discussietekst om het beleid op een aantal punten bij te sturen om die uitdagingen beter te kunnen aangaan.

De heer *Bart Caron* vindt de Vlaamse voorbereiding van de hervorming van het GLB getuigen van een zeer grote deskundigheid, los van de uitkomst.

Het is voor de spreker positief dat de thematiek van de klimaatverandering en verduurzaming in het proces aan bod komt. Dat is economisch en maatschappelijk onvermijdelijk, maar het gebeurt ook.

Volgens de heer *Jos De Meyer* getuigt de tekst van een goede analyse, een duidelijke omschrijving van de uitdagingen en een visie voor de toekomst. De spreker vraagt enige verduidelijking over de geformuleerde nieuwe as binnen pijler II.

Vandaag zijn zowel binnen pijler I als pijler II een aantal steunmaatregelen mogelijk, stelt de heer *Wim Haentjens*. Binnen as 2 van pijler II is gebiedsgerichte steun mogelijk om bepaalde types landbouw te ondersteunen. Onder artikel 68 van pijler I zijn dergelijke types brede steunmaatregelen ook mogelijk. Die steun zit vandaag dus verspreid over beide pijlers. De heer Haentjens pleit voor een vereenvoudiging en het groeperen van de verschillende maatregelen onder één as van pijler II, om de beleidscoherentie te verbeteren.

2. Uitbreiding EU

De MTR en andere hervormingen van de Europese landbouw zijn er gekomen onder druk van de uitbreiding van de Europese Unie, zo kwam volgens de heer *Stefaan Sintobin* uit de toelichting naar boven. Over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid moet tegen 2013 een consensus bereikt worden. Maar de uitbreiding van de EU is niet afgerond, want op de agenda staat nog de uitbreiding met Turkije. In Turkije bestaat 80 percent van de economische activiteit uit landbouw die nog gestoeld is op onze landbouwmethoden van 100 jaar geleden. Zal een eventuele toetreding van Turkije of een verdere uitbreiding van de Europese Unie het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid op de helling zetten?

De heer *Joris Relaes* licht toe dat het Europees landbouwbeleid bijna 50 jaar oud is en er bij de hervormingen steeds vijf elementen van belang zijn en dat er de voorbije vijftien jaar bijna om de vier jaar een hervorming was. De uitbreiding is steeds een element. Destijds waren we beducht voor de uitbreiding met Spanje en Portugal en dachten we dat de landbouw hier ging verdwijnen, want we zouden alles gaan invoeren. Het tegendeel is waar gebleken. Er komen bijvoorbeeld inderdaad aardbeien uit Spanje naar hier, maar de export van onze aardbeien groeit nog steeds. Iedereen, ook de landbouwsector, had enorme schrik van de nieuwe Oost-Europese lidstaten, want we zouden overspoeld worden met producten. De uitvoer van Oost-Europa naar Vlaanderen is weliswaar verdubbeld, maar onze uitvoer naar die landen is met een veelvoud toegenomen. We moeten dus niet altijd zo veel schrik hebben van uitbreiding. De heer Relaes spreekt zich niet uit over een eventueel lidmaatschap van de EU van Turkije. Polen is op landbouwvlak vergelijkbaar met Turkije. Toen Polen bij de EU kwam, was het aantal landbouwbedrijven fenomenaal hoog, met heel veel kleine bedrijven.

Naast de uitbreiding zijn bij de hervorming ook de maatschappelijke vragen, die steeds veranderen, van belang. Klimaat is de nieuwe vraag, waar voedselveiligheid de vorige vraag was en daarvoor ging het over het milieu. Ook het budget speelt natuurlijk mee, met de onder meer de discussie over de 'juste retour' met Engeland en nu ook Duitsland.

Wat op internationaal niveau is afgesproken in het kader van de WTO is eveneens belangrijk en natuurlijk ook de actualiteit van de dag speelt mee. Dat zijn volgens de heer Relaes de vijf 'drivers' van elke hervorming van het Europees landbouwbeleid.

3. Overleg

De heer *Stefaan Sintobin* vraagt of men ook in Wallonië proactief bezig is met de voorbereiding van de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, want er zal toch een consensustekst opgesteld moeten worden.

De heer *Joris Relaes* verduidelijkt dat er op dit moment nog geen interregionaal overleg is. Vlaanderen en Wallonië bereiden zich voor en ontwikkelen een eigen visie, vertrekkend van de eigenheid van de landbouw in de eigen regio. Er zijn soms studiedagen waar beide aanwezig zijn, maar een consensusstandpunt zal pas bepaald worden op het moment dat de teksten van de Europese Commissie voorliggen. Dan zal gekeken worden naar gemeenschappelijke punten en een gezamenlijke aanpak, maar het is belangrijk dat de Vlaamse positie naar voren wordt geschoven.

De heer *Marc Vanden Bussche* vraagt welke rol nog weggelegd is voor de lokale besturen in het GLB. Is er ook overleg met de lokale landbouwraden over de discussietekst?

De heer *Joris Relaes* licht toe dat de lokale besturen, zeker voor het plattelandsbeleid, sterk betrokken zullen worden bij het proces. De administratie is altijd bereid om op vraag toelichting te geven. Maar het is praktisch niet mogelijk om in alle Vlaamse gemeenten vergaderingen te organiseren.

4. Directe inkomenssteun

De heer *Stefaan Sintobin* is blij dat in de tekst wordt gepleit voor het behoud van de directe inkomenssteun. Volgens de spreker zal het debat vooral over het geld gaan. Inkomenssteun voor landbouwers staat bij de publieke opinie nogal eens onder druk, want een groot deel van het Europees budget gaat naar de landbouwers.

De tekst pleit voor het behoud van de rechtstreekse bedrijfssteun, waarbij op termijn het systeem misschien hervormd moet worden naar een meer trapsgewijs systeem. Mevrouw *Els Robeyns* vraagt of daarover al een consensus bestaat.

De heer *Karlos Callens* verwijst naar de discussietekst, waarin staat dat de verlaging van de bedrijfstoeslag ruimte creëert voor doelgerichte of gebiedsgerichte steun. Gaat men ervan uit dat de bedrijfstoeslag verlaagd zal worden? Als dat niet het geval zou zijn, moet men voorzichtig zijn om dit in een tekst op te nemen, want bij de bespreking van de definitieve tekst zal men hiernaar verwijzen.

De heer *Bart Caron* vraagt of het pleidooi voor het behoud van de directe inkomenssteun ook in andere Europese landen leeft, want veel mensen pleiten voor een doelgerichte of thematische aanpak.

Volgens de heer *Johan Heyman* gaat de Nederlandse houtskoolschets heel sterk in op de gebiedsgerichte steun. In bepaalde gebieden is er anders geen concurrentiële landbouw meer mogelijk.

De heer Heyman meent dat de directe steun zeker in de periode 2013-2020 behouden moet blijven. Het is een deel van het basisinkomen en ook een stabiliserende factor waarop de landbouwsector kan rekenen voor de afbetaling van de leningen. Er zijn volatiele prijzen, met een sterk schommelend inkomen. Als de inkomenssteun wegvalt, wordt het moeilijk voor de financiering van het landbouwbedrijf.

In 50 jaar Europees landbouwbeleid werd telkens inkomenssteun gegeven omdat de prijzen losser werden gelaten. Exportrestituties en interventie werden voor een groot deel afgebouwd, wat werd gecompenseerd door allerlei premies. In eerste instantie gekoppelde premies – dieren- en areaalpremies –, wat later in de MTR werd ontkoppeld. De referentie is nog altijd gebaseerd op de compensatie van prijzen. Daardoor ontstaat er een groot verschil. Er zijn landbouwers die 7000 euro per hectare steun krijgen en er zijn landbouwers die 150 euro per hectare krijgen. Dat is niet meer maatschappelijk verantwoord.

Ook een ‘flat rate’ is niet ideaal, want dan wordt elke landbouwer gelijkgesteld. De directe steun wordt dan gekoppeld aan grond, met als gevolg dat de grondwaarde en de pacht zullen stijgen. De steun die men aan de landbouw wil geven, gaat dan naar grondeigenaars.

De vraag rijst aan welke parameters de inkomenssteun dan wel gekoppeld moet worden. Volgens de heer Heyman zullen milieu, dierenwelzijn en voedselveiligheid en -zekerheid niet meer als randvoorwaarden beschouwd worden, maar als voorwaarden om steun te krijgen.

5. Mondiale context

De heer *Stefaan Sintobin* stelt vast dat de concurrentieregels niet voor iedereen dezelfde zijn. We zullen grote inspanningen moeten leveren om de lat voor iedereen gelijk te leggen. Onze markt wordt dikwijls overspoeld met goedkope producten en producten die niet aan dezelfde voorwaarden moeten voldoen. Dat zorgt natuurlijk voor concurrentievervalsing.

Mevrouw *Tine Eerlingen* wijst op de hogere eisen in Europa op het vlak van voedselveiligheid, dierenwelzijn en milieu. Het is voor de spreker belangrijk dat daar voldoende steun tegenover staat. Maar als de markt nog meer opengesteld wordt, rijst de vraag hoe Europa kan concurreren met de rest van de wereld. Er moet natuurlijk een evenwicht worden gezocht tussen een verstoring van de markt en voldoende steun voor de eigen landbouwers, maar het is belangrijk dat de kwaliteit voldoende hoog wordt gehouden en Europa in staat is om te concurreren met de rest van de wereld. Of is het de bedoeling om in de eigen voedselvoorziening te voorzien, met eigen regels en de afscherming van de markt?

De heer *Joris Relaes* licht toe dat sinds de WTO-akkoorden van 1995 de markt open is. Maar we strijden niet met gelijke wapens en dat is het grote probleem. Er kunnen producten op de Europese markt komen die niet voldoen aan de hoge eisen op het vlak van milieu, voedselveiligheid en dierenwelzijn. China en Brazilië proberen wel een beetje om de standaarden van Europa op het vlak van dierenwelzijn te bereiken, maar in Brazilië worden de dieren ook gevoederd met ggo-voeders. Europa laat die ggo-voeders niet toe, maar de dieren mogen wel ingevoerd worden en komen in onze supermarkten, hoewel niet altijd als vers product. De verse eieren, bijvoorbeeld, die we hier verbruiken, komen uit Europa, maar de eieren die verwerkt worden in koekjes worden met schepen van buiten Europa aangevoerd. Dan stelt niemand de vraag of het scharreleieren zijn of niet.

Die normen worden aanvaard als de consument het product vers consumeert. Als het gaat over verwerking is dat debat veel moeilijker. Dat is de reden waarom er nog een deel inkomenssteun te verantwoorden is om de lat tussen Europa en de rest van de wereld, op basis van de WTO-akkoorden, gelijk te leggen.

De heer *Bart Caron* vraagt naar het standpunt ten opzichte van de Europese exportsubsidies, want met exportsubsidies worden ook vaak markten in het zuiden verstoort.

De heer *Joris Relaes* stelt dat Vlaanderen zich inschrijft in de ambitie van de EU om de exportsubsidies te laten uitdoven tegen 2013. Dat is ook opgenomen in het regeerakkoord.

Het Europees landbouwmodel heeft al veel kritiek gekregen, maar de heer *Relaes* stelt de vraag welk ander landbouwmodel in de wereld beter is.

De heer *Johan Heyman* vult nog aan dat het FAVV zowel de import als de eigen producten controleert op dezelfde basisvoorwaarden inzake voedselveiligheid. Ook de geïmporteerde producten moeten voldoen aan de Europese normen. Maar voor maatschappelijke eisen en dierenwelzijn is dat niet het geval. In het Europees Parlement wordt hierover ook discussie gevoerd.

6. Kleinschalige familiale landbouw

Kan het hervormd Gemeenschappelijk Landbouwbeleid het einde betekenen van onze kleine, familiale landbouwbedrijven, vraagt de heer *Stefaan Sintobin*.

Mevrouw *Els Robeyns* beaamt het belang van competitiviteit en zelfredzaamheid, maar vraagt of dan voluit wordt gekozen voor de grote, professionele landbouwbedrijven en de kleine, familiale landbouw achterop blijft.

Ook mevrouw *Tine Eerlingen* vraagt of het echt de bedoeling is om de grootschalige toer op te gaan of is er nog plaats voor kleinschalige bedrijven?

De heer *Bart Caron* vraagt of de kleinschalige, familiale landbouw op termijn nog een toekomst heeft door de maatschappelijke ontwikkelingen. In de beleidsnota van de minister-president was daarover niet veel hoop te vinden. De spreker hoopt nu iets anders te horen.

Volgens de heer *Wim Haentjens* zal het ook in de toekomst nog gaan over familiale landbouwbedrijven. Elk bedrijf zal voor zichzelf moeten uitzoeken wat de beste schaal is. Voor sommige bedrijven zal die schaal vergroten. Die beweging is bezig en het beleid moet die ook mogelijk maken. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor niches en de verbreding van de activiteiten. Bedrijven in peri-urbane gebieden kunnen gemakkelijker korteketen- of toeristische activiteiten ontwikkelen. Met de juiste commerciële keuzes is er dus ruimte voor kleine, familiale landbouwbedrijven.

De voorzitter,

Jos DE MEYER

De verslaggever,

Els ROBEYNS

Gebruikte afkortingen

BBL	Bond Beter Leefmilieu
BNI	bruto nationaal inkomen
EU	Europese Unie
EWI	Departement Economie, Wetenschap en Innovatie
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
Fevia	Federatie Voedingsindustrie
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
LNE	Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
MTR	Mid Term Review
RWO	Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed
VAC	Vlaams Agrarisch Centrum
Wervel	Werkgroep voor Rechtvaardige en Verantwoorde Landbouw
WTO	World Trade Organization